

Iwona Bielińska-Gardziel
O PRACACH KONWERSATORIUM
EUROJOS (CZERWIEC 2013 –
MARZEC 2014)

Prace prowadzone w ramach Konwersatorium EUROJOS były od grudnia 2012 roku zasilane z grantu NPRH (nr /H12/81/2012) pn. „Metody analizy JOS w kontekście badań porównawczych”, realizowanego pod kierunkiem prof. Jerzego Bartmińskiego w Instytucie Slawistyki PAN.

W dniach 26–27 czerwca 2013 roku odbyło się **spotkanie warsztatowe EUROJOS VII**, w ramach którego rozpatrywano problemy dotyczące **ankietowania**. Wzięło w nim udział 47 osób z 9 krajów (Polski, Belgii, Białorusi, Chorwacji, Francji, Niemiec, Rosji, Ukrainy i Włoch).

Podczas pierwszej sesji warsztatowej Jerzy Bartmiński (Lublin/Warszawa) na przykładzie hasła EUROPA (w ASA 2010) pokazał, jak można wykorzystać ankietę jako narzędzie rekonstrukcji językowego obrazu wartości; Margarita Żujkowa (Łuck) przedstawiła zastosowanie asocjatywnego eksperymentu jako metody badania dynamiki pojęć kulturowych; Aleksy Judin (Gent) przybliżył słuchaczom metody ilościowe i jakościowe wykorzystywane we współczesnej socjologii, psychologii i lingwistyce oraz omówił ich możliwe zastosowanie w badaniach empirycznych. Na koniec tej sesji Małgorzata Brzozowska (Lublin) przedstawiła przygotowany wspólnie z Beatą Żywicką (Przemyśl) komunikat o stanie prac nad ankietą *Słownika aksjologicznego* (ASA), przeprowadzoną przez referentki w 2010 roku (w ramach kontynuacji badań prowadzonych od 1990 roku). W ożywionej dyskusji po wszystkich referatach zwracano uwagę na potrzebę uwzględniania zróżnicowania gatunkowego wypowiedzi i różnic regionalnych, podkreślano przydatność wywiadów indywidualnych i sygnalizowano wątpliwości związane z niejednoznacznością wprowadzanego w opisie stereotypów modyfikatora „prawdziwy”.

Podczas kolejnej sesji referenci prezentowali wyniki badań ankietowych przeprowadzonych dla różnych języków. Urszula Majer-Baranowska (Lublin) przedstawiła materiał uzyskany w ankietach przeprowadzonych wśród polskich studentów w 2010 i w 2012 roku odnośnie do haseł GODNOŚĆ, CZEŚĆ i HONOR; Piero Pasini (Wenecja) omówił znaczenie pojęcia HONOR we współczesnym języku włoskim; Małgorzata Brzozowska (Lublin) pokazała, w jaki sposób zmieniało się rozumienie pojęcia PRACA wśród młodych Polaków w świetle ankiet ASA z lat 1990, 2000 i 2010; Dorota Cyngot (Warszawa) i Joanna Popielska-Grzybowska (Pułtusk) rozważyły możliwość rekonstrukcji obrazu DOMU na podstawie danych archeologicznych (słowiańskich, egipskich); James Underhill (Rouen) poruszył problemy związane z tłumaczeniem ang. słów *home* i *homeland* na język niemiecki (*Haus, heim*) i francuski (*maison*). Zuzanna Bułat Silva (Wrocław) pokazała portugalski DOM w świetle danych ankiety typu ASA przeprowadzonej w Lizbonie. Na koniec Joanna Popielska-Grzybowska (Pułtusk) sygnalizowała trudności, jakie wspólnie z J. B. Harperem (London) napotkali, próbując przeprowadzić ankietę na temat DOMU wśród studentów brytyjskich.

Po serii referatów nastąpiła próba zastosowania teorii w praktyce, czyli praca z surowym materiałem, pozyskanym podczas badań empirycznych. Zadaniem uczestników warsztatów było: 1) udzielenie odpowiedzi na pytanie: *Co, według Ciebie, świadczy o istocie prawdziwej EUROPY?*; 2) podsumowanie ankiety, zgodnie z zasadami przyjętymi w opracowaniu *Język – wartości – polityka* (Bartmiński 2006: 39–43); 3) przetłumaczenie pytania ankiety na języki biorących udział w zajęciach uczestników warsztatów.

Podczas kolejnego dnia spotkania, 27 czerwca, referenci zaprezentowali analizy wybranych konceptów: Dominika Zawadzka-Koch (Berlin) przedstawiła referat na temat semantyki EUROPEJSKOŚCI w kontekście polsko-niemieckiej transmi-

gracji, Walentina Kulpina (Moskwa) mówiła o koncepcie WOLNOŚCI (SVOBODA) i jej atrybutach w języku rosyjskim, zaś Martyna Sońta (Wrocław) przedstawiła językowy obraz PRACY, porównując słownikowe definicje hiszpańskiego leksemu *trabajo*.

Warsztaty były okazją do praktycznej pracy z materiałem ankietowym, do zadawania pytań oraz dzielenia się wątpliwościami dotyczącymi zastosowania ankiet w pracach językoznawczych.

Kolejne **spotkanie warsztatowe EUROJOS VIII** odbyło się w dniach 8–10 grudnia 2013 roku w Puławach. W warsztatach uczestniczyło łącznie 28 osób reprezentujących 16 ośrodków naukowych z 7 krajów: z Białorusi, Niemiec, Rosji, Serbii, ze Słowacji, Ukrainy oraz Polski. Podczas warsztatów odbyły się trzy sesje tematyczne, poświęcone **metodologii badań językowo-kulturowego obrazu świata** Słowian i ich sąsiadów.

Pierwszą, wprowadzającą sesję poprowadził Jerzy Bartmiński, który poruszył kwestię struktury planowanych artykułów hasłowych oraz nawiązał do problemu **budowania definicji kognitywnej** w oparciu o trzy typy danych, na przykładzie konceptów EUROPA i DOM. Kolejna sesja dotyczyła użyteczności **korpusów tekstowych** w przygotowywanych opracowaniach; poprowadził ją Wojciech Chlebda, który mówił o rodzajach korpusów, ich miejscu wśród innych baz materiałowych oraz o sposobach wyszukiwania danych w korpusach. Dyskusja dotyczyła w znacznej mierze sposobu wybierania tekstów z korpusu i parametrów, jakie należy przyjąć dla zbudowania bazy tekstowej. Trzecią sesję poświęconą **użyteczności badań eksperymentalnych** w budowaniu artykułów hasłowych poprowadziła Iwona Bielińska-Gardziel, na przykładzie badań empirycznych przedstawionych w raporcie *Język – wartość – polityka*, przygotowanym pod naukowym kierunkiem J. Bartmińskiego (Lublin 2006), omawiając najistotniejsze kwestie związane z przeprowadzeniem i spo-

sobami podsumowywania badań ankietowych.

W dyskusji współpracownicy projektu grantowego przedstawiali części swej pracy nad poszczególnymi pojęciami (DOM, EUROPA, PRACA, WOLNOŚĆ, HONOR, GODNOŚĆ, CZEŚĆ, DEMOKRACJA), zgłaszali wątpliwości związane z tłumaczeniem pytania ankiety na poszczególne języki oraz dotyczące niejednoznaczności wprowadzanego w pytaniu ankiety dotyczącej EUROPY modyfikatora „prawdziwy”. Prezentowali też wyniki badań ankietowych przeprowadzonych dla różnych języków. Poruszano problem zasad tworzenia bazy tekstowej (zwracano uwagę m.in. na potrzebę przyjęcia porównywalnych parametrów, np. zakreslenia ram czasowych, uwzględnienia zróżnicowania gatunkowego i dyskursowego tekstów).

Ostatniego dnia odbyły się równoległe spotkania pięciu zespołów opracowujących pięć wybranych pojęć (DOM, EUROPA, PRACA, WOLNOŚĆ, HONOR).

Na zakończenie Iwona Bielińska-Gardziel przedstawiła w imieniu kierownika i ścisłych wykonawców grantu następujące wnioski i postulaty.

1. Celem prowadzonych prac jest przygotowanie i opublikowanie *Leksykonu aksjologicznego Słowian i ich sąsiadów* (LASiS).

2. Obiektem badań jest wybrany do analizy koncept, zadaniem badacza zaś jest zdanie sprawy ze sposobu jego rozumienia (konceptualizacji) i sposobu werbalizacji przez członków danej wspólnoty narodowej, z próbą zwięzłego odtworzenia jego „zapleczka historycznego” (korzeni) i ewolucji w czasie.

3. Dla potrzeb prowadzonych prac zostanie przygotowany przez Stanisławę Niebrzegowską-Bartmińską „Glosariusz terminologiczno-pojęciowy”, który będzie pomocą dla autorów i zapewni zachowanie jednolitości pojęciowej powstających opracowań.

4. Zaleca się przyjęcie jednego pytania ankiety, wspólnego dla wszystkich języków w następującym brzmieniu: *Co wedle ciebie*

stanowi o istocie prawdziwego X-a? Zgodzono się, że użycie w pytaniu modyfikatora „prawdziwy” jest zasadne, bo wymiana go na „typowy” lub wyzerowanie pociąga znaczące skutki w uzyskiwanych odpowiedziach respondentów. Ponadto każdy autor ma możliwość sformułowania pytań dodatkowych. Badaniem obejmujemy grupę minimum 100 studentów, dbając o zachowanie ilościowej równowagi respondentów pod względem płci oraz kierunków humanistycznych i ścisłych.

5. Dla stworzonych na użytek LASiS baz tekstowych (300 cytatów) postuluje się przyjęcie jako cezury czasowej okresu od roku 1989 (ew. 1991), roku rozpadu systemu komunistycznego, do roku 2014, jednocześnie dopuszczając pewną elastyczność w przesuwaniu granic czasowych na okres wcześniejszy (ze względu na potrzebę sięgania do źródeł historycznych i do słowników etymologicznych). Wybierane teksty powinny być zróżnicowane stylowo i ideologicznie, z preferencją dla pism wysokonakładowych.

6. Objętość finalnych wersji artykułu do LASiS ustalono na maksimum 30 stron.

7. Każdy autor ma prawo przygotować opracowanie we własnym języku narodowym. Na końcowym etapie (w roku 2015) przewiduje się tłumaczenie tekstów na język angielski.

8. Istnieje możliwość przyjęcia do programu grantowego jeszcze innych pojęć niż pięć przewidzianych do opracowania w pierwszej kolejności (np. NIEPODLEGŁOŚĆ, SPOŁECZEŃSTWO, NARÓD, OJCZYŻNA, DEMOKRACJA).

W dniach 20–22 marca 2014 roku odbyło się następane **spotkanie warsztatowe EUROJOS IX**, poświęcone w szczególności **problemom profilowania**. Uczestniczyło w nim łącznie 26 osób z 6 krajów (Białorusi, Czech, Niemiec, Polski, Rosji, Słowacji), reprezentujących 13 ośro-

ków naukowych, tj.: Białoruski Uniwersytet Państwowy w Mińsku, Uniwersytet Humboldtów w Berlinie, Rosyjski Państwowy Uniwersytet Humanistyczny w Moskwie, Uniwersytet im. Konstantyna Filozofa w Nitrze, Instytut Sławyistyki PAN w Warszawie, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Akademię Humanistyczną w Pułtusk, Katolicki Uniwersytet Lubelski oraz Państwową Wyższą Szkołę Wschodnioeuropejską w Przemyślu.

Sesję tematyczną dotyczącą profilowania poprowadziła Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, która w swoim wystąpieniu dokonała krytycznego przeglądu sposobu posługiwania się tym narzędziem badawczym w dotychczasowych publikacjach. Następnie dokonano prezentacji makiet artykułów hasłowych pięciu opracowywanych konceptów: DOM, PRACA, EUROPA, WOLNOŚĆ, GODNOŚĆ/HONOR/CZEŚĆ, odwołując się w znacznej mierze do makiet pojęć DOM i EUROPA, przedstawionych podczas poprzednich warsztatów.

W końcowej części spotkania Iwona Bielińska-Gardziel przedstawiła przyjęte przez kierownika i ścisłych wykonawców grantu ustalenia (uwzględniając także postulaty zgłaszane przez uczestników spotkania) oraz najbliższe plany. Ustalono, że niezależnie od *Leksykonu aksjologicznego Słowian i ich sąsiadów* (LASiS) zostanie przygotowana osobna publikacja – raport z badań ankietowych. Jego redakcji podjęły się Beata Żywicka i Małgorzata Brzozowska. Postanowiono też, że w ramach projektu zostanie uruchomiona witryna, w której będą dostępne m.in. pliki zawierające zapis dyskusji z konferencji oraz spotkań warsztatowych, bibliografie poszczególnych opracowań, udostępnione teksty autorskie i zdjęcia ze spotkań.